

> *Verlag - sfeerimpressie*

Regiotafel Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie – Regio Noord: verslag en sfeerimpressie

Aan
Deelnemers

Vught, versie 14 maart 2017

Van
Igno Pröpper en Lonneke van Oort

*www.partnersenpropper.nl
www.opgavengestuurdwerken.nl*

PARTNERS+PRÖPPER
DENKERS EN DOENERS VOOR DE PUBLIEKE ZAAK

Inhoudsopgave

Introductie	1
Plenaire aftrap	2
Sprekers	2
Aansprekende voorbeelden	4
Overige kernpunten uit de bijdragen van de sprekers	7
Ophalen focus aan de hand van stellingen	8
Ter inspiratie: deltaplan voor inhoudelijk vraagstuk én voor samenwerking	15
Conclusie	15
Interviews na afloop van de 2 ^e regiotafel	16
Sofie Stolwijk, projectleider Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie	16
Martijn Maneschijn, ambtelijk voorbereider Waterschap Drentse Overijsselse Delta	16
Floris Boogaard, Lector Hanzehogeschool	16
Fien Heeringa, Lid van het dagelijks bestuur, Waterschap Hunze en Aa's	16
Tjip Douwstra, Lid van het dagelijks bestuur, Waterschap Hunze en Aa's	17

Introductie

Op maandag 6 maart 2017 vond de tweede Regiotafel "Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie" (DPRA) plaats in Groningen.

Doel van de bijeenkomst

- 1 Herkennen/ erkennen van de urgentie van ruimtelijke klimaatadaptatie.
- 2 Agenderen van het ambitieniveau: Klopt het dat een 'Niveausprong' nodig is?
- 3 Agenderen van wat nodig is: Hoe dit ambitieniveau te realiseren?

Igno Pröpper: "Het idee is eerst om met elkaar te delen. Bijvoorbeeld aan de hand van de vele voorbeelden, daarna gaan we aan de hand van de stellingen het gesprek aan. Met name om input op te halen voor het landelijk Deltaplan. Maar natuurlijk ook voor uw eigen agenda. Er komen allerlei problemen op ons af, maar misschien zijn er ook wel kansen."

Deelnemers

De aanwezigen op deze regiotafel bestaan uit bestuurders, uitvoerders en ambtenaren van de waterschappen, provincie, gemeenten en bedrijven. Wat opviel is dat er alleen 2 provinciale ambtenaren aanwezig waren, maar geen bestuurlijke vertegenwoordiging vanuit provincies. De gemeenten en waterschappen waren daarentegen wel goed vertegenwoordigd, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Ook drinkwaterbedrijven deden actief in de discussies mee. Opvallend was de focus op wateroverlast en zoetwatervoorziening.

Plenaire aftrap

Sprekers

Fleur Gräper

*Gedeputeerde
Provincie Groningen*

“Welkom in deze mooi statenzaal, de enige waar nog vergaderd wordt vanaf het moment van de oprichting van de staten. Ik mag u mede namens Henk Staghouwer welkom heten. [...] Hoe gaan we verder de komende jaren en ook met de effecten ervan? Als we het serieus nemen, moeten we wat gaan doen! Friesland is misschien wel het eerste voorbeeld van wat je kunt en moet doen aan water. [...] Ik wens u een goed gesprek en wij gaan elkaar de komende maanden vast nog veel spreken”.

Stefan Kuks

*Voorzitter landelijke
stuurgroep DPRA
Watergraaf Vechtstromen*

“Deze ochtend is onderdeel van een tour door Nederland. We maken een deltaplan voor RA, dat is onderdeel van een groter deltaprogramma. In 2008 is eerst voorzien in een plan voor waterveiligheid. Daarna een plan voor te weinig water; zoet water. Hoe kunnen we met schaarste toch goede dingen doen. Het 3^e onderwerp is nu Ruimtelijke Adaptatie. Er is daarover eerder al een deltabeslissing genomen, maar het blijkt dat er nog een tandje bij moet. We willen een stevige aanpak met u ontwikkelen. Via deze tour halen we informatie op hoe u vindt dat die aanpak er uit moet zien. Waar gaat het dan precies over? O.a. bodemdaling, wateroverlast, hitte, overstroming en droogte. [...]

We moeten het anders benaderen. Wat als we niks doen? Wat wordt dan het probleem? Als we niks doen dan ontstaat er 71 miljard euro schade richting 2050. Hoe zorgen we dat dit minder wordt? Het gaat niet alleen over wateroverlast maar ook over droogte. Er mag nog meer aandacht komen voor het stedelijk gebied. Denk aan o.a. funderingsschade. Ook hitte. Als het zomers warmer worden dan we gewend zijn, kunnen we daar dan tegen? Zo nee, wat kunnen we doen? [...]

Dat de schade komt is onvermijdelijk, je kunt Nederland niet zo inrichten dat alle wateroverlast wordt opgevangen. Dan is er de vraag ook nog wie is aansprakelijk voor die schade? Vindt u dat die schade moet neervallen bij de getroffen en hebben we als samenleving een gezamenlijke verantwoordelijkheid? Is het een collectieve verantwoordelijkheid? Wat willen we dan preventief doen om die schade zoveel mogelijk te beperken? Maar ook, wat kunnen particulieren zelf doen om de schade zoveel mogelijk te beperken? [...]

Er is een stuurgroep: alle vier de bestuurslagen zijn hierin vertegenwoordigd. Het is dus een brede stuurgroep. We werken vanuit gedeeld eigenaarschap. Het is een opgave van iedereen, een opgave waar al lang aan gewerkt wordt. Bijvoorbeeld aan waterberging en riolering wordt al jaren veel aan gedaan via goede borging in het omgevingsbeleid. Wat ontbreekt er nog en moet erbij komen? [...]

Het Deltaplan gaat uit van de trits: weten, willen, werken. Een tandje erbij komt op het willen aan. Hoe wilt u dat het programma er de komende jaren uit ziet en hoe groot moet dat tandje erbij zijn?"

Sofie Stolwijk

*Projectleider
Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie*

"Ik ben Projectleider DPRA. We werken met een interbestuurlijk projectteam dat bestaat uit waterschappen, provincie en het rijk. Het is een nationaal bredere projectgroep omdat het een nationaal plan moet worden. Waarom een Deltaplan? Er ligt een deltabeslissing waarin is afgesproken dat er in 2050 Nederland een klimaatbestendige en water robuuste inrichting heeft. Met het Deltaplan richten we ons dus op een klimaatbestendige situatie in 2050, maar we zien nu al dat er in 2020 al veel meer gerealiseerd moet worden dan we eerder dachten. De urgentie heeft dus toegenomen en uit de evaluatie blijkt dat we met de huidige werkwijze de doelen niet gaan halen. Er moet dus een tandje bij.

Het Deltaplan beoogt concretisering en operationaliseren van (tussen)doelen. Er zijn in het hele land veel voorbeelden en aanpakken. Kennisdeling en -ontwikkeling is een belangrijk onderwerp omdat we nog ontzettend veel van elkaar kunnen leren. Het dient ook ten behoeve van overzicht slagkracht en wederzijdse inspiratie, maar moet ook vooral een handelingsperspectief bieden voor het versnellen van de transitie in ieders praktijk. De scope van het deltaplan. Het Deltaplan behandelt wateroverlast, hittestress (vooralsnog nog een beetje ondergeschikt), overstroming en droogte.

We moeten kijken naar bebouwde omgeving, landelijk gebied en samenhang daartussen. Bodemdaling staat inderdaad ook op het netvlies omdat het de kwetsbaarheid van het klimaat vergroot.

De reikwijdte van het Deltaplan. Het is een publiek én privaat plan. Het is niet alleen van overheden. Er zijn ook bijeenkomsten van niet overheidspartijen. Ook daar is veel energie en enthousiasme. Mensen willen ambassadeur worden in hun branche. Dat is een punt dat we goed kunnen en moeten benutten.

Belangrijk punt zal ook zijn het kiezen van een goede sturingsfilosofie. Trefwoorden zijn in ieder geval samenwerking, stimuleren en faciliteren. [...]

Dan, de governance. Het Deltaplan wordt opgebouwd uit regionale plannen. Daarom is de regionale betrokkenheid zo belangrijk. De vraag is wat willen we bereiken en hoe gaan we samenwerken? En wat voor governancestructuur willen we opbouwen om te kunnen samenwerken?

Ook hoe krijgen we burger, bedrijfsleven en MO aan boord? Tot slot de planning is krap. Voor de zomer moet het plan er zijn zodat het op Prinsjesdag kan worden aangeboden. We zijn nu bezig met regio- en thematafels en daarna gaan we schrijven. In mei/juni is het niet af. Het is een 1^e plan wat jaarlijks zal worden geactualiseerd.”

Aansprekende voorbeelden

Floris Boogaard

Lector bij de Hanzehogeschool

“Ik ben werkzaam bij de Hanzehogeschool als lector en trekker van de Klimaatstresstest in het kader van het Fries Bestuursakkoord Waterketen samen met lector Paul van Eijk (VHL). Er zijn 101 argumenten om een klimaatinstituut in NO Groningen te krijgen. Op de sheets zie je veel plaatjes, zodat het een beeld geeft van hoe een stresstest er uitziet. [...]

Paraplu Wetterskip Fryslân met focus in stresstest op: hittestress, droogte, wateroverlast en overstromingsrisico. Doel is met alle actoren effecten inzichtelijk te maken: participatie en bewustwording. Doen we onder andere met modellen. [...] We nemen informatie mee uit vorige (inter)nationale stresstesten. Er zijn veel resultaten gedefinieerd, maar ik vertel ze vandaag niet allemaal.

Wat mij vaak opvalt: Er liggen mooie klimaatadaptieve maatregelen, maar als je de websites bekijkt, dan zie je een grote lege vlek in Noordoost Nederland. Op climatescan.nl worden de mooiste klimaatadaptieve maatregelen gemapt door diverse partijen (waterschappen, gemeenten, bedrijven, universiteiten en bewoners). Er staan voorbeelden uit de hele wereld, maar met name Denemarken, Zweden, maar ook Friesland, Groningen etc. Bij Groningen zie je rode gebieden met video's, foto's en kaarten die de gevaarlijke plekken kenbaar maken. Ook zijn er multi layer models die een combinatie laten zien van bijvoorbeeld water en hitte samen. In de toekomst wordt dit uitgebreid met andere uitdagingen als water- en luchtkwaliteit, zakkingen, mobiliteit et cetera. [...]

Leeuwarden 3d, als voorbeeld. Het plan is een kaart te relateren aan verschillende informatie uit de stad zoals werkzaamheden waar je op kan meeliften voor een kostenneutrale of effectieve aanpak. Waar is overlast? Waar gaan de wegen? En zo verder. Vervolgens; welke maatregelen en creativiteit kunnen we bewerkstelligen? Daarna moeten we die kennis internationaal en landelijk uitdragen. Op climatescan.nl staan al allerlei mooie berichten en (wetenschappelijke) artikelen om mensen in beweging te krijgen. Daarvoor zijn er verschillende tools. Augmented reality, 3d visualisaties, virtual reality, serious gaming, maar 1 ervan is ook kunst. Doe je ingreep in het stedelijk gebied, dan is het leuk om een kunstenaar daarover iets op straat te laten tekenen zodat mensen ook naar buiten komen.

Het gaat om de Young professionals die allerlei plannen maken en uitvoeren samen met andere partijen. [...]

Er gebeurt al veel in deze regio (Hanze en VHL werken hiermee samen). We moeten meer laten zien, want dat werkt inspirerend voor anderen

Redelijk uniek en daarom mag het klimaatinstituut volgens mij wel richting Groningen komen."

Thomas Klomp

Adviseur stedelijk water en klimaatadaptatie bij de gemeente Hoogeveen

"5 juli 2012.....Wateroverlast. Wat hebben we gedaan? Een oproep geplaatst om mooie foto's in te zenden. Vele foto's van water en overstromingen volgde. Daardoor werd duidelijk waar het knelt. Ambulances konden niet weg, huizen waren onder gelopen. Ontzettend veel schade. Er zijn testen gedaan, gesprekken gevoerd. Het heeft veel te maken met hoe je de openbare ruimte hebt ingericht, bleek uit die onderzoeken en gesprekken.

De wethouder van Hoogeveen is overtuigd geraakt en de stap is gezet. Er is een kennisconsortium gestart, klimaatbestendige inrichtingen in de praktijk. Zojuist is een 2 jaar durend onderzoek afgerond. Bij de deltabeslissing ruimtelijke adaptatie kwam het stimuleringsprogramma voorbij. Vervolgens zijn we samen gaan kijken of er een bijdrage geleverd kon worden. Wij zijn een masterclass gaan opzetten samen met waterschap DrentsOverIJsselse Delta en de Hanzehogeschool: Masterclass klimaatbesteding inrichten Hoogeveen. Bij de eerste sessie kwam het aspect 'Weten' in beeld. We hielden een 3d sessie van allerlei beelden....wat gebeurd er? Bij de 2e sessie ging het over 'willen': de sceptici zijn overtuigd geraakt. De 3e sessie ging over 'werken': we zijn gaan kijken los van geld en belemmeringen. Hoe gaan we aan de slag om de problemen het hoofd te bieden? [...]

Inmiddels heeft het bestuurlijke aandacht.....we schrijven nu een visie en eind van het jaar volgt een uitvoeringsplan. Hittestress wordt hierin meegenomen en we bekijken het integraal. Wat kunnen wij doen wat kan de inwoning doen? Wat volgt dan? Dingen voorbereiden, mensen warmhouden en inspireren. Dat laatste doen we onder andere door goede foto's te laten zien. Daarvoor ga ik regelmatig op pad. We liggen vaak letterlijk op straat om foto's te kunnen maken. We raken daardoor in gesprek met burgers en mensen op straat. Collega's gaan mee. We zoeken naar oplossingen en brengen de problemen ter plaatse in kaart. We gaan on tour en merken dat het draagvlak begint te komen. [...] Ik zie mezelf als de motor, de bestuurder is benzine/olie, motoren ernaast zijn collega's uit openbare ruimte. [...] U bepaalt de route die we moeten afleggen. Zorg dat die route er ligt zodat wij als ambtenaar aan de slag kunnen gaan."

Leo Heitbrink

*Senior Beleidsadviseur
Waterschap Vechtstromen*

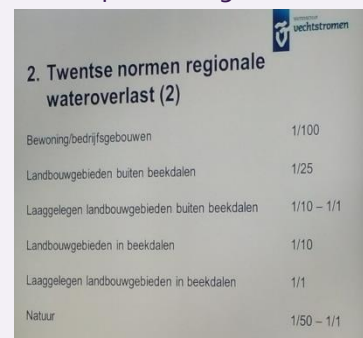
"Gebiedsgericht adapteren:

Voorbeeld uit praktijk van Twente. [...] Na het hoogwater van 1993, 1995, 1998 is de commissie aan het werk gegaan en met een advies gekomen: maak normen voor de regionale wateroverlast. Er waren wel normen maar voor dit onderwerp was het onduidelijk. Als je met een normering komt kun je een systeem oprichten en mensen duidelijkheid geven. Dat advies is overgenomen. [...] Er zijn landelijke adviesnormen, maar de provincie kiest uiteindelijk wat de regionale normering wordt.

Bij het opstellen van de Twentse normen van wateroverlast waren de uitgangspunten: watersysteem kenmerken, zuinig gebruik van grond, waterschapslasten in toom. [...] Van oudsher waren er al gebieden die in de winter te kampen kregen met teveel water. Das werd alom geaccepteerd, maar er moest iets mee gebeuren. Eigenlijk moet je niet kijken naar wat is akkerbouw, wat is grasland, maar je moet kijken naar het watersysteem; reliëf en grondsoorten, daarmee kun je veel zeggen over hoe systeem in elkaar zit. [...] Zuinig gebruik van grond: ruimte is schaars, hoe leggen we zo weinig mogelijk beslag op de grond? [...] Waterschapslasten in toom houden: in- en uitlaatconstructies, allerlei technische constructies, waardoor de lasten snel over de kop kunnen gaan.

Aan de hand van deze uitgangspunten is een Twents normeringsstaatje opgesteld.

De norm bouwt voort op wat is landelijk ingezet, maar per regio kun je daar net wat anders mee omgaan.

2. Twentse normen regionale wateroverlast (2)	
Bewoning/bedrijfsgebouwen	1/100
Landbouwgebieden buiten beekdalen	1/25
Laaggelegen landbouwgebieden buiten beekdalen	1/10 – 1/1
Landbouwgebieden in beekdalen	1/10
Laaggelegen landbouwgebieden in beekdalen	1/1
Natuur	1/50 – 1/1

De conclusie/lesson learned: normering vaststellen is niet (uitsluitend) een technische exercitie, maar een technische exercitie, een overleg met stakeholders/ingelanden en overleg tussen overheden – bestuurlijke afweging. Hoe kom je daar? Gevolgen van het aanhouden van de landelijke normering werden besproken, er moest veel aangepast worden om de omgeving acceptabel te houden. Toen kwam er belangstelling en inzicht dat het misschien anders moest.”

Overige kernpunten uit de bijdragen van de sprekers

FLEUR GRÄPER (GEDEPUTEERDE PROVINCIE GRONINGEN):

Wierden en terpen zijn mooi vertrekpunt om na te denken over ruimtelijke adaptatie in de regio

FLORIS BOOGAARD (HANZEHOGESCHOOL):

Hanzehogeschool geeft een prachtig overzicht van de vele initiatieven die er al zijn in Groningen, Friesland en Drenthe met ruimtelijke adaptatie. Met stresstesten laten ze zien wat een paar graden meer en extremere neerslag, meer hitte en droogte betekent voor stad en buitengebied. Hierover worden masterclasses georganiseerd, onder andere in samenwerking met gemeente Hoogeveen.

THOMAS KLOMP (GEMEENTE HOOGEVEEN):

In de mastclasses is besproken met de deelnemers wat het effect is van een bui van 60 mm op een stad als Hoogeveen, is een fullscale proef uitgevoerd met waterdoorlatende bestrating en is concreet gewerkt aan 4 nijpende probleemlocaties in Hoogeveen.

Nu wordt eerst gewerkt aan een bestuurlijke visie, daarna aan een uitvoeringsplan.

Gezamenlijk door het hele land naar voorbeelden van maatregelen voor klimaatadaptatie gaan kijken als inspiratie voor eigen problemen werkt.

LEO HEITBRINK (WATERSCHAP VECHTSTROMEN):

De normeringssystematiek die opgezet is voor wateroverlast uit het regionale watersysteem is maatwerk (op basis van de nationale werknormen), biedt ruimte voor een realistische invulling (gebiedsproces met betrokkenen) en is nog steeds waardevol.

De bestaande normering biedt geen oplossing voor de extreme neerslag die tot wateroverlast leidt. Zonder dat het watersysteem aan z'n grens zit staan de aardappels toch 3 tot 4 dagen onder water (Paul van Erkelens).

Ophalen focus aan de hand van stellingen

Stelling 1

Acceptatie als vorm van adaptatie wordt een belangrijke pijler onder het klimaatbeleid en de ruimtelijke ordening. Het is te duur om het watersysteem op een traditionele wijze te fixeren en "garanties" te geven door middel van normen.

"Ik ben het er wel mee eens. Als we met elkaar erkennen dat we in een delta wonen en dat er klimaatverandering aanwezig is."

"Je moet accepteren dat er een proces gaande is, maar dat houdt ook een keertje op. Regionale normen vind ik belangrijker dan landelijke normen."

"We moeten aan de slag om problemen te voorkomen. Welke maatregelen zijn gerelateerd aan Ruimtelijke ordening? Er zijn al veel maatregelen genomen en in 2015 was al 1,6 miljard geïnvesteerd als gemeenten: waterbergingen zijn aangelegd, dijken zijn verhoogd en versterkt. Wat kunnen we nog extra doen? Betrekken van bevolking et cetera kan nog worden toegevoegd. Wat moet je toevoegen aan reeds bekende maatregelen en hoe ga je dat regelen?"

<p>Paul van Erkelens (Dijkgraaf, Wetterskip Fryslân)</p> <p>“Het is te duur om het watersysteem aan de nieuwe extremen aan te passen en het is niet doelmatig; de schade van 71 miljard voorkom je er niet door. In het watersysteem zou je moeten zoeken naar tijdelijke waterbergingslocaties (enkele dagen). Dat geldt in het landelijk gebied. In stedelijk gebied zijn gemeenten aan zet. Je zult diverse kleine maatregelen moeten nemen in de inrichting die misschien niet eens zo duur zijn. Daar kun je denken aan drempels in winkels.”</p>	<p>De heer Klaas Smidt (Wethouder, Gemeente Westerveld)</p> <p>“Even uitbreiden naar stedelijk Meppel gebied. Een deel van Drenthe watert af op Meppel. Er is heel veel bovenstrooms gedaan om een straat in Meppel die veel last had van wateroverlast te ontzien. Vroeger hadden de huizen daar plavuizen vloeren omdat het regelmatig onder water stond. Nu liggen er parketvloeren en moet er iets gebeuren tegen de wateroverlast. Is het wel verantwoord geweest om hiervoor zoveel maatschappelijke kosten en investeringen te doen in het buitengebied bovenstrooms van Meppel? Eigenlijk hadden we die huizen beter kunnen combineren naar park / groen, die meteen ook tegen hittestress in Meppel zou helpen. Gemiste kans.”</p>	<p>Mevrouw Ricky van den Aker (Wethouder, gemeente Oldambt)</p> <p>“Je kunt het hele vraagstuk verbinden met krimp. Voorbeelden van uit Winschoten. In Winschoten is keer op keer sprake geweest van wateroverlast. Ook is er sprake van krimp. Waterschap en gemeente hebben de vrijgekomen ruimte slim ingezet om de wateroverlast te verminderen, maar dat kostte veel geld. Er is 25 euro gekort op de afvalstoffenheffing en er is 10 euro bij de watersysteemheffing opgekomen. Daarvan zijn maatregelen betaald, met draagvlak onder de bevolking. Goed gepuzzeld.”</p>
---	--	---

“Bij landbouw wordt ook gekeken naar andere opties voor de ruimte/grond. Dat kan ook in stad worden toegepast. Hier en daar iets doen aan de aard van bewoning. Mensen laten amoveren als dat beter is.”

“Krimp kan soms een kans zijn voor waterberging en hittedeductie. De leegstaande panden slopen en de ruimte die ontstaat gebruiken voor waterberging en groen. Samenspel van gemeente en waterschap is hierbij van groot belang.”

“De kade in Zwolle moest worden aangepakt. Toen het oude ziekenhuis werd herontwikkeld wilden we de kade in de bebouwing verwerken. De ontwikkelaar had daar geen oren naar, er waren immers geen voorschriften dat hij dat moest voldoen aan eisen voor water en wie zou de meerkosten betalen? Waterschap en gemeente hebben samen de meerkosten betaald. Kortom; een waterlabel naast een energielabel zou nog niet zo gek zijn; we willen toch allemaal veilig wonen.

Een dergelijke beslissing heeft namelijk ook gevolgen voor de latere verkoop van de betrokken huizen: huizen kunnen overstromen. Kennis overleggen naar burgers en inwoners. Koopwaarde minder waard als je er niks aan doet, dus ook aan u om iets te investeren.”

“We moeten niet zozeer amoveren en daarmee mensen benadelen. Zo voelen ze dat. Er is behoefte aan het goede wonen. Ruimtelijke ordening; waar zitten wel functies die je kunt weghalen? Vooral gemeenten zijn verantwoordelijk voor de inrichting van de openbare ruimte. Als voorbeeld een school die gesloten was. Omgezet naar een park, in samenwerking met Wetterskip Fryslân. Soms is dat een eenvoudigere oplossing.”

Assen: “Ons water loopt alle kanten op want wij zitten hoog. Voor toekomstige ontwerpogaven houden we rekening met de verwachtingen en voorspellingen, tussenvormen zijn ook mogelijk. Wat kan nog op stapel komen en daarop anticiperen. Nieuwe wijken met voldoende waterberging en extra ruimte et cetera. Bestaande wijken als we die aanpakken meenemen. Bijvoorbeeld simpel een trottoir weghalen bij de herinrichting van straten. We gebruiken ook een WaterOverLastKaart van het waterschap. Met dit inzicht doen we bepaalde dingen op bepaalde plaatsen niet meer.”

“Het waterschap is vaak pas in laat stadium bekend met plannen van de gemeenten, pleit om het eerder te doen, zodat je beter kunt koppelen en inspelen.”

“Omtrent enkele woonwijken in De Fryske Marren is vooraf contact geweest met het Wetterskip. In een van de dorpen hebben we terpen gemaakt. Dit is duidelijk, maar burgers geven soms klachten dat wadi's vol lopen met water. Dat moet dan weer uitgelegd worden. Eerder genoemde 3d beelden kunnen helpen, maar communicatie is dus reuze belangrijk.”

“Bewustwording is nodig, laten we daarop inzetten. Ook acceptatie en nieuwe terpen zijn nodig. Bij vervangende bebouwing in lage polders kan gelijktijdig aan waterberging worden gedacht: agrarische nieuwbouw moet omhoog. Bij elke ontwikkeling in het buitengebied moet adaptatie ook meegenomen worden: bewustwording en acceptatie.”

“Het is makkelijk gezegd om regels samen te stellen, maar je jaagt ook mensen op kosten. Terug naar stelling.....het is te duur.....”

“In hoeverre gaat dat op? Wat is wanneer te duur en wat heb je ervoor over? Het gaat ook om wel of niet een kostenverdeling tussen lage en hoge gebieden. ”

Stelling 2

We moeten zoeken naar logische functie-combinaties in de ruimtelijke ordening: een waterplein is tevens een parkeerplaats, een laaggelegen weiland in een akkerbouw-polder tevens waterberging, een park een bron van koelte. Actief beschermen van de dubbelfunctie (in R.O.) levert een blijvende bijdrage aan een robuust watersysteem.

Bert Middel*(Dijkgraaf, Waterschap Noorderzijlvest)*

"Dit is prachtig, maar kan niet overal. In Noord Drenthe is dit gedaan. Gebied De Onlanden is door waterschap Noorderzijlvest en provincie Drenthe ontwikkeld (en 50% waterschap 50% provincie gefinancierd) tot een interessant gebied voor recreatie en natuur (prov) en de Onlanden houdt het zuidelijk gedeelte van de stad Groningen droog. Provincie en gemeente hebben hier goed samengewerkt. Veel combinaties zijn mooi, maar het kan niet overal." [...]

"Wij als noordelijke bestuurders zijn bescheiden, dus het is niet op het 8 uur journaal geweest, maar alleen op de regiopagina van het Dagblad van het Noorden. Maar De Onlanden is juist zo bijzonder omdat het met bijna 2.000 hectare ook het grootste waterbergingsgebied van Nederland is." [...]

"Drenthe is een omgekeerd soepbord, waar al het water zo afloopt richting Groningen. Drenthe zorgt voor vasthouden van water door hermeanderen van de beken, maar dit is niet genoeg. Westerkwartier moet daarom grote bergingsgebieden krijgen; dat koppelen aan andere functies als natuur, landbouw, drinkwaterwinning en waterberging. Maar daarvoor is draagvlak nodig. Bevolking direct bij herinrichting betrekken. Landbouw werkt goed mee, maar snelheid en doorpakken is geboden om te zorgen dat bevolking aangehaakt blijft. Wat is nodig? Gewoon doen! Tegen elkaar zeggen, niet ouwehoeren, wij zijn er voor burgers niet voor water. Dus gewoon beginnen. Ook als procedures nog niet rond zijn. Uiteindelijk volgt iedereen. Je hebt bestuurlijk moed, lef nodig en je moet financieel risico durven nemen. Kleine kans dat je een keer mispakt, maar veel gaat goed."

Paul van Erkelens*(Dijkgraaf, Wetterskip Fryslân)*

"De Dinkel is een voorbeeld van verminderen wateroverlast door incidentele waterberging op weilanden van landbouwers." [...]

"In Friesland waren de boeren bedrijven van oorsprong gemengd; gras in de lage delen en akkerbouw op de hogere plaatsen. Nu staan overal aardappels en moet het waterschap de schade betalen als het misgaat op de lage percelen. Soms bij grote overstromingen loopt water te langzaam weg en rotten de aardappels. De vraag is waar de individuele verantwoordelijkheid begint; wat mij betreft hier. Als een boer aardappels wil telen in lage gebieden die een hoog risico lopen voor wateroverlast is dit voor het eigen risico van de ondernemer. We zouden het watersysteem voor miljoenen kunnen aanpassen om incidentele wateroverlast te kunnen aanpakken. Te gek, dat gaat wat ver. Als opa al wist dat aardappels telen niet zo handig was op die laaggelegen gebieden, dan is dat dus bekend en eigen keus, dan moet je niet bij het waterschap aankloppen als het mis gaat. Zij kunnen zelf ook maatregelen nemen."

Anderen: "Realiteit is dat de gemengde bedrijven zijn overgegaan op akkerbouw; het is te gemakkelijk om daar als waterschap je ogen voor te sluiten en te zeggen 'los het zelf maar op'. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid; de agrariër betaalt fors belasting aan het waterschap; daar mag 'ie wat voor terug verwachten."

"Er liggen kansen, maar pak ook het moment. Project Tussenwater is combinatie van waterberging, waterwinning, natuur, recreatie. Onnerpolder is een combinatie van waterberging, waterwinning en natuur. Hoe kunnen we de processen zo kort mogelijk houden? Het is niet gemakkelijk gerealiseerd; meer functies, meer partijen, kan stropiger worden. Hoe kun je versnellen? Dat gouden ei moet nog

gevonden worden, anders zou ik schatrijk zijn. "Probleem is dat belang niet altijd op dezelfde plek ligt. Soms liggen probleem en oplossing in een ander gebied. Je wilt iets doen, bijvoorbeeld op de rand van Groningen /Drenthe. Algemeen en plaatselijk of eigen belang op bedrijfsniveau liggen anders. Hoe maak je dat duidelijk en krijg je draagkracht?"

"Er worden vandaag veel voorbeelden genoemd, dat werkt stimulerend. Parels van het Noorden mogen meer met de rest van Nederland gedeeld worden, ook internationaal om positief aan te gang te gaan en participatie met verschillende stakeholders te krijgen. Weten, willen en werken zijn 3 aspecten en 'uitdragen' kan een 4^e zijn."

Stelling 3

Voor Noord-Nederland vormt de aanvoermogelijkheid van zoet water uit het IJsselmeer een belangrijke constante factor; hoewel ook niet zonder risico's (wat als de waterbehoefte van de Randstad/Westland dermate toeneemt dat de verdeling van het rivierwater wordt veranderd?).

Moeten we niet meer "onze eigen broek" ophouden.

"Ik hoop dat waar wij onze verantwoordelijkheid nemen voor water, men ook bereid is het bij droogte terug te geven. Geven en nemen van 2 kanten."

"Belangrijk om te kijken hoe kunnen we gebiedsvreemd water uitsluiten."

"Waterbehoefte en watersysteem aanpassen op economische structuur, dat geldt ook voor landbouw. Misschien langere termijnafspraken maken."

"Wij zitten aan het IJsselmeer. Wij zorgen ervoor dat het water doorgestuurd wordt. Probleem met het IJsselmeer is dat het nog zo mooi is. We kunnen nog zoveel water leveren voor de toekomst. Dus urgentie voelen wij in Fryslân wellicht minder snel. Waarschijnlijk zitten we tot 2050 goed, maar als we op lange termijn vooruit kijken komen we uiteindelijk toch zoet water tekort. Dus ja, iedereen moet zijn eigen broek ophouden, vooral na 2050. Als je achteraan in het systeem zit, moet je misschien al eerder iets ondernemen. Ligt er dus aan in welk gebied je zit. Als voorbeeld in Noordelijk verband met betrekking tot omgaan met verzilting is een goed voorbeeld het project Spaarwater. Dit gaat om zuinig omgaan met zoetwater in landbouwgebieden."

"We moeten elkaar blijvend proberen te helpen en serieus nemen. Het Oldambtmeer heeft een recreatief belang en speelt ook een rol in waterberging en misschien ook watervoorziening."

<p>De heer Mario Post (Omgevingsmanager, Waterbedrijf Groningen)</p> <p>“In de Eemshaven is veel ontwikkeling van bedrijven die naast ruimte, arbeid en goede bereikbaarheid ook zoetwater nodig hebben als proceswater en koelwater. Water is ook een vestigingsfactor! Dat zou aangevoerd moeten worden met een pijpleiding. Het algemeen belang van de regio (sterke Eemshaven industrie) lijkt soms onder te sneeuwen door het <u>geluid</u> dat een zoetwater pijpleiding geen lokaal belang is. Je moet je economische structuur ook in relatie brengen tot zoetwaterbeschikbaarheid.”</p>	<p>Lieselot Smilde (Beleidsmedewerker Strategie en Onderzoek, Waterbedrijf Groningen)</p> <p>“Bij elk RO-vraagstuk moet je met elkaar in gesprek gaan, ook al meer op regionaal niveau vooruit kijken. Welke vraag verwachten we et cetera? Grote gebieden zijn verbonden en die schaal moet je ook opzoeken.”</p>	<p>Paul van Erkelens (Dijkgraaf, Wetterskip Fryslân)</p> <p>“De vraag stellen is mooi en vervolgens met elkaar kijken kunnen we dat nader onderzoeken. Tal van pareltjes en goede voorbeelden. [...] We gebruiken veel zoetwater om de zouttong uit Delfzijl tegen te gaan en zetten effluent zo over de dijk. Het effluent zou op de eilanden wellicht in de duinen kunnen worden geïnfiltrerd zodat dat relatief schone water opnieuw beschikbaar komt. Nieuwe technieken kunnen voorkomen dat veel zout water in het Eemskanaal terechtkomt wat veel doorspoel zoetwater bespaart.”</p>
---	---	---

Stelling 4

Hittestress is dit iets dat alleen in grote steden geldt? We kunnen in deze regio b.v. Groningen benoemen. Of speelt het ook elders?

“Ja, er is last van hittestress. Wij hebben samenwerking met gemeente, er ligt vaak een grotere opgave voor koeling van gebouwen in plaats van verwarming. Energievraag en warmte- koeltevraag kan meelopen in de zoektocht om van het gas af te gaan in Groningen. Niet eens met stelling.”

De heer André Hammenga

(Wethouder,
gemeente Veendam)

“Niet alleen ruimtelijke maatregelen zijn van belang. Je kunt ook groene daken aanleggen en cetera. Zo is er bijvoorbeeld een zorgcentrum met een groen dak dat koelt en water tijdelijk bergt. Er is al veel bekend en er zijn veel goede voorbeelden. Hier in mijn hand heb ik een soort van Bijbel voor klimaatadaptatie; deze helpt met puzzelen en dient ter inspiratie om door te pakken.”

Martien van Bostelen

(Wethouder,
gemeente Appingedam)

“In Appingedam hebben we daar zeker ook mee te maken. Asphalt gaat smelten en veel bruggen en straten gaan klemmen. Die lijden eronder. Het verhaal rond de bruggen is ook niet zomaar opgelost. Inrichting van de wegen kan makkelijker. Nog geen actie gedaan, maar heeft zeker de aandacht.”

“Deze stelling wordt duidelijk niet gedeeld.”

“Er zijn veel rijke voorbeelden. Goed om te delen met de rest van het land.”

Ter inspiratie: deltaplan voor inhoudelijk vraagstuk én voor samenwerking

Igno Pröpper

(dagvoorzitter)
Directeur Partners+Pröpper

De term 'Deltaplan' is terecht gekozen. Het vraagstuk is immens. 'Deltaplan' verplicht om uit een ambitieus vaatje te tappen.

Het gaat dan niet alleen om de inhoud – ruimtelijke adaptatie aan het klimaat: het omgaan met veel water en veel hitte, maar ook om de kwaliteit van samenwerking tussen overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers'.

De opgave is om veel meer te werken vanuit integrale opgaven in plaats vanuit 'kokers' of deze nu opgetrokken worden vanuit een sector, een thema of een actor. Dit vraagt denken in termen van 'aandeelhouderschap' in gemeenschappelijke opgaven. In deze opgaven kan het naast klimaat ook gaan om economie, natuur en landbouw, cultuur, leefbaarheid, woningbouw etc. Binnen deze benadering kan je nog steeds specifiek inzoomen vanuit de optiek van ruimtelijke klimaatadaptatie. De term 'portfoliomanagement' is dan van toepassing waarbij je aandeel neemt in meerdere kansrijke en belangrijke opgaven, waar je inschat dat deze opgaven een goede bijdrage leveren aan ruimtelijke klimaatadaptatie.

Samenwerken dwars door organisatiegrenzen is nodig, publiek en privaat, met partners vanuit verschillende schaalniveaus.

Animatiepresentatie Igno Pröpper (youtube)

Conclusie

Stefan Kuks

Voorzitter landelijke
stuurgroep DPRA
Watergraaf Vechtstromen

"U voerde met elkaar het debat wat nodig was. Geeft aan dat er niet zomaar oplossingen zijn. Deltaplan gaat die ook niet bieden, maar extreme scenario's moeten we loslaten op de gebieden. We moeten knelpunten in kaart brengen en vanuit het rijk moet en zal er ook een financiële bijdrage komen. Interessante gesprekken moeten gevoerd worden; denk aan verzekeraars, landbouwers et cetera. Bij welke situaties vinden we dat we als overheden gezamenlijk niet aansprakelijk zijn. Dat moeten we dan ook vertellen aan de mensen, zodat ze risico's weten! Start allereerst met een bestuurlijke discussie. Deze discussie is van grote waarde geweest."

Interviews na afloop van de 2^e regiotafel

Sofie Stolwijk, projectleider Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Wat vindt u van de bijeenkomst en heeft deze wat opgeleverd?

“Heel goed dat dit gesprek heeft plaatsgevonden. Dat is een mooi eerste begin, dat zeker een vervolg moet krijgen. Veel mooie voorbeelden in deze regio. Blij dat er veel gemeenten waren. Maar jammer dat de provincie minder vertegenwoordigd was.”

Martijn Maneschijn, ambtelijk voorbereider

Waterschap Drentse Overijsselse Delta

Wat doet u zelf? Wat gaat u zelf doen aan ruimtelijke klimaatadaptatie?

“Wij zijn veel bezig in het stedelijk gebied met de gemeenten. Zelf doe ik veel workshops en breng concreet de opgaven in beeld. Er is bijvoorbeeld voor onze eigen regio een klimaatatlas ontwikkeld waarmee we de opgaven echt hebben uitgewerkt. Dat beeld delen we nu met gemeenten en checken of het klopt. Belangrijk is dat je door die beelden een goed gesprek kunt krijgen met elkaar. Het gesprek gaat nu gericht over knelpunten, strategieën en oplossingsrichtingen.”

Floris Boogaard, Lector Hanzehogeschool

Wat is er voor nodig om sneller en meer in te spelen op de klimaatverandering?

“Samenwerken met alle partijen. Je kunt het als organisatie niet alleen. Echter ingrijpende maatregelen moet je samen doen. Samenwerking kun je organiseren door bijvoorbeeld masterclasses. Mensen moeten onderling delen, voelen en zien. Tijdens zo’n masterclass laten we bijvoorbeeld ter plaatse een waterplein vol lopen om te zien of het werkt. Wij doen veel toegepaste wetenschap en betrekken de young professionals omdat zij de toekomst zijn.”

Fien Heeringa, Lid van het dagelijks bestuur, Waterschap Hunze en Aa’s

Wat doet u zelf? Wat gaat u zelf doen aan ruimtelijke klimaatadaptatie?

“Wij hebben momenteel met alle gemeenten in het gebied overleg gehad over de ruimtelijke adaptatie. Wat betekent het voor hen? Het is heel duidelijk ook een ruimtelijke orderingszaak en niet alleen een waterschapstaak. Plattelandsgemeenten zijn zich nog niet allemaal zo bewust van wat er kan gebeuren. Alle gemeenten zijn gesproken. In april/mei is er een bijeenkomst voor alle gemeenten, zowel ambtelijk als bestuurlijk, om dit onderwerp aan te kaarten. De bijeenkomst heeft een praktische insteek met gerealiseerde voorbeelden. We willen dan ook besluiten 1 of 2 stresstesten uit te voeren, plus terugkoppeling daarvan in een nieuwe bijeenkomst.”

**Tjip Douwstra, Lid van het dagelijks bestuur,
Waterschap Hunze en Aa's**

Wat is er voor nodig om sneller en meer in te spelen op de klimaatverandering?

“Dat er een goed Deltaplan ligt wat nationaal wordt vastgesteld, maar regionaal ingevuld kan worden. Niet teveel met bestuurlijke toestanden, maar met bestaande structuren optuigen. En bijvoorbeeld houden van meer themamiddagen zoals deze.”